

Natuur in het IJsselmeergebied

Herstel van een estuarien landschap?

Frans de Nooij (denooijfrans@gmail.com)

IJsselmeervereniging

Maart 2025

Opbouw Verhaal

- 1. een ecologische ramp laat onderkend
- 2. de slag om het IJmeer
- 3. dromen over een robuuste natuur rond de dijken
- 4 . naar een nieuwe dynamiek voor natuurherstel
- 5. toch nog meer landschapspijn?

Het gaat toch vooral om de trekvogels

1. Een ecologische ramp laat onderkend

- Tot 1932 was het Zuiderzeegebied een brak levendig getijdengebied dat wemelde van vissen en vogels
- De Afsluitdijk maakte daaraan in één klap een eind
- De Zuiderzeenatuur , maar ook de (visserij)cultuur bleven niet overeind.
- Pas sinds 2010 wordt gewerkt aan herstel
- Met als icoon de Vismigratierivier

Deſcription des Fleuves treſrenomméz, à ſçavoir du Hie & Marſdiep, ſ'eſtendants au País pardevant Enckhuſe, juſques à Acmſterdam, avec tous les bancs & guéz, ſituéz ſur iceulx Fleuves.

A Ghesdachte en opoeruynghe van dese onder bescreuen eylanden, als men
daer beoefens heen zeylt ten myl ofte twee v. v. liggende —
Facio subscriptum Insularum Amelandt. dum praerogantibus alic. v. v. l. milan.

Orientalis terra:
toosteynde

S. Brandares.
Occident. termin
twesteynde

Aldus is Orieſtlandt ghesdaen als hier beneden gheschiet is,
als de Ceyl op Schiermonicoord oft zuyde oft van v. Noet is
myle. Door Lucas Janſz Wagenaer van Enchuſſen —
Facit Fruis den Prin. ant. Schiermonicoord 1. mil a 22 adst ad gulderman.

Facies Irenaei di/Tet. 3. indurata az Mifocian.
B Aldus verthoont hem Texel, alst Ooft te Noorden
van v. es drie mylen.

Naerden. Aldus verthoont hem Hooftduynen alst Oost
Zijdt Oost vā v. drie mylen. Facies Hooftduyn dā a te
distat 3 mil. ad vultummon

D Aldus verhoont hem t'Onch alst diuers van v. leyt
twe mijlen. *Foras Onchum dunt 2 miliar.
a te ex obliquo dis lat.*

E. Aldus verthoont hem Camperduijn en Egmont op 2e.
Facies Camperduina als men daer beneffens zeylt. en Egmonte præter marem.

Befchryvinge vande vermaerde ſtroemen, Telle
ende Tmaerſchap, opſtreckende inde Zuypde,
2ce voer by Enchuſſen tot Amſterdam, met
alle de ſande platen en ondiepte op de ſelue ſtroemen
ghelegghen —

Honestis ac prestari:
tib' Viris, Senatui Pb:
puloq, Enchusiano
Lucas l^{us} Aurigarum
D. D.

Celastrium flaccidum 'Olivieri et Margalioy' in mari Adriatico
devenit per Euboeam, Amphitradum usque, omnium scopulorum
arenosorum et viderum in ejdem situm accurata descriptio.

A. Face & representation des Isles cy dessous spécifiées, quand on les costore a une ou deux lieues de loing.

B. La Frize se représente en forme cy pourtraicte, quand le Cape, c'est à dire le signal de Schirmonickoge est une lieue de vous vers S.S.E.

C. *Forme de représentation de Texel, étant de vous trois lieues vers l'Est quart au nord-est.*

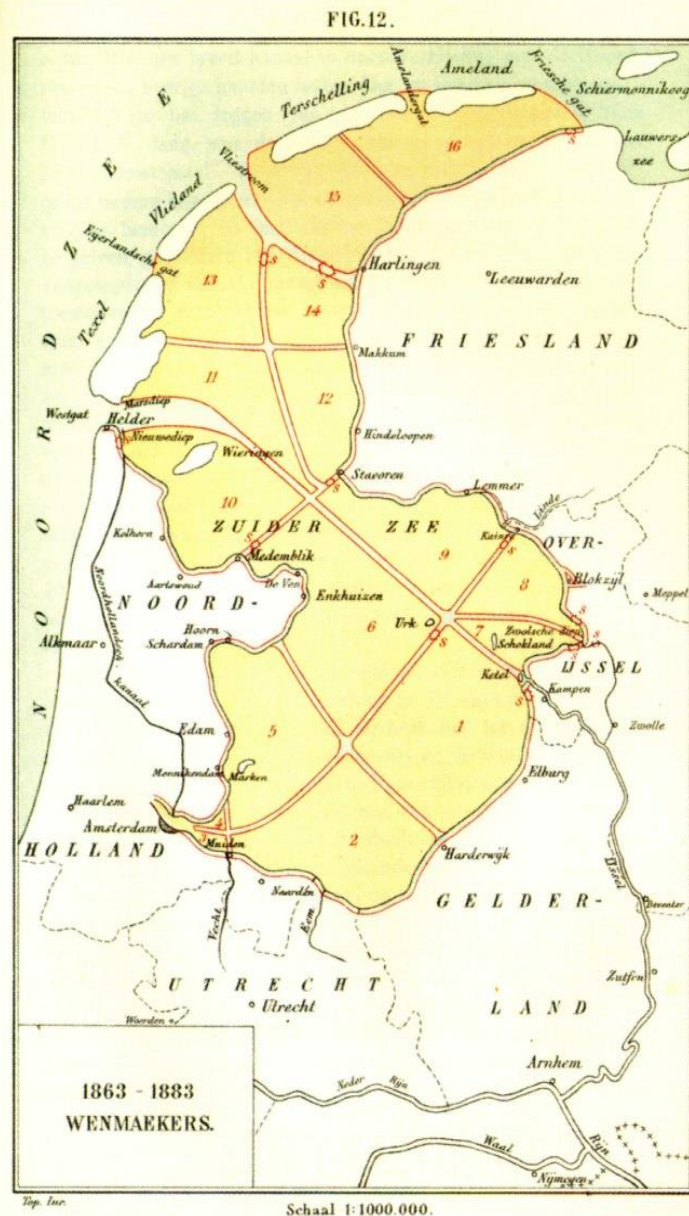
D. *Hyphomycetoz, nandil est de vous trois lieues vers E.S.E.*

E. Ainsi se monstre l'Ooch, estant au trauers de vous.

F. *Faë de Camperduyn & d'Egmont op Zee, en les cosloyants.*

For Lucas Charter.

< Afb. 5.6.1e.

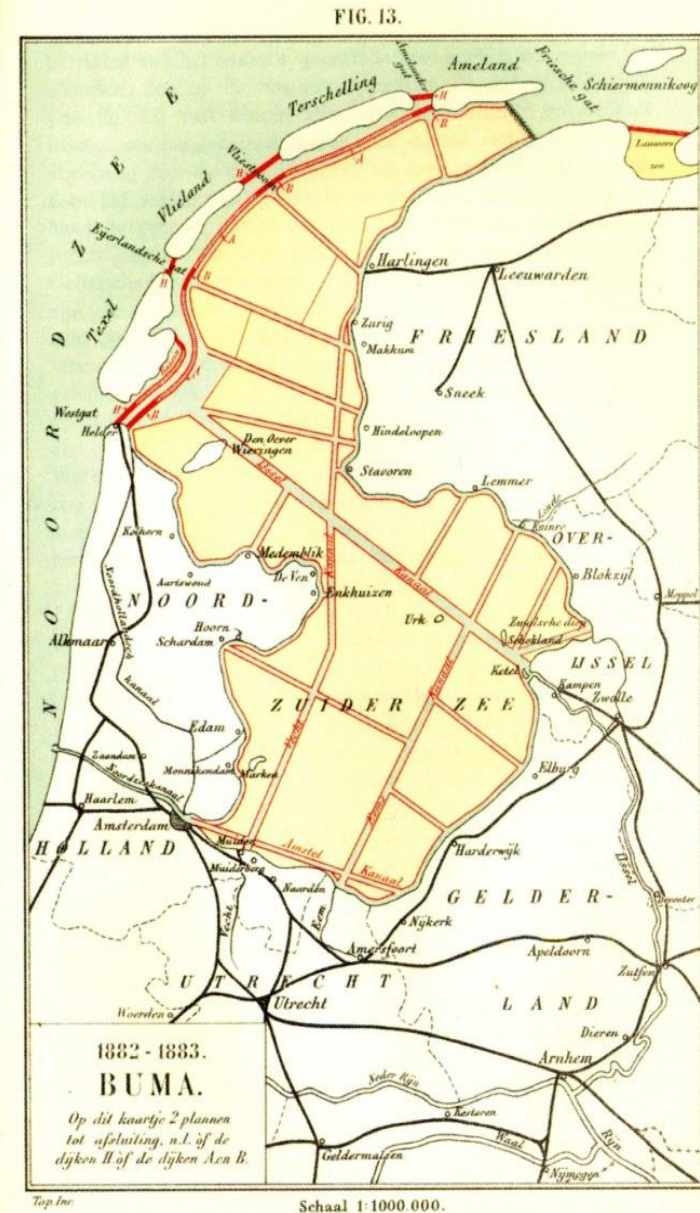
Ontwerp voor drooglegging van de
Zuiderzee en de wadden door
J. Wenmaekers, 1863-1883.

Illustratie uit Van der Wal, 1923.

Afb. 5.6.1f. >

Ontwerp voor drooglegging van de
Zuiderzee en de wadden door
A. Buma, 1882-1883.

Illustratie uit Van der Wal, 1923.

1933 - Sluiting van de Afsluitdijk

Een brak en levend estuarium verandert in een zoet
.....binnenmeer.

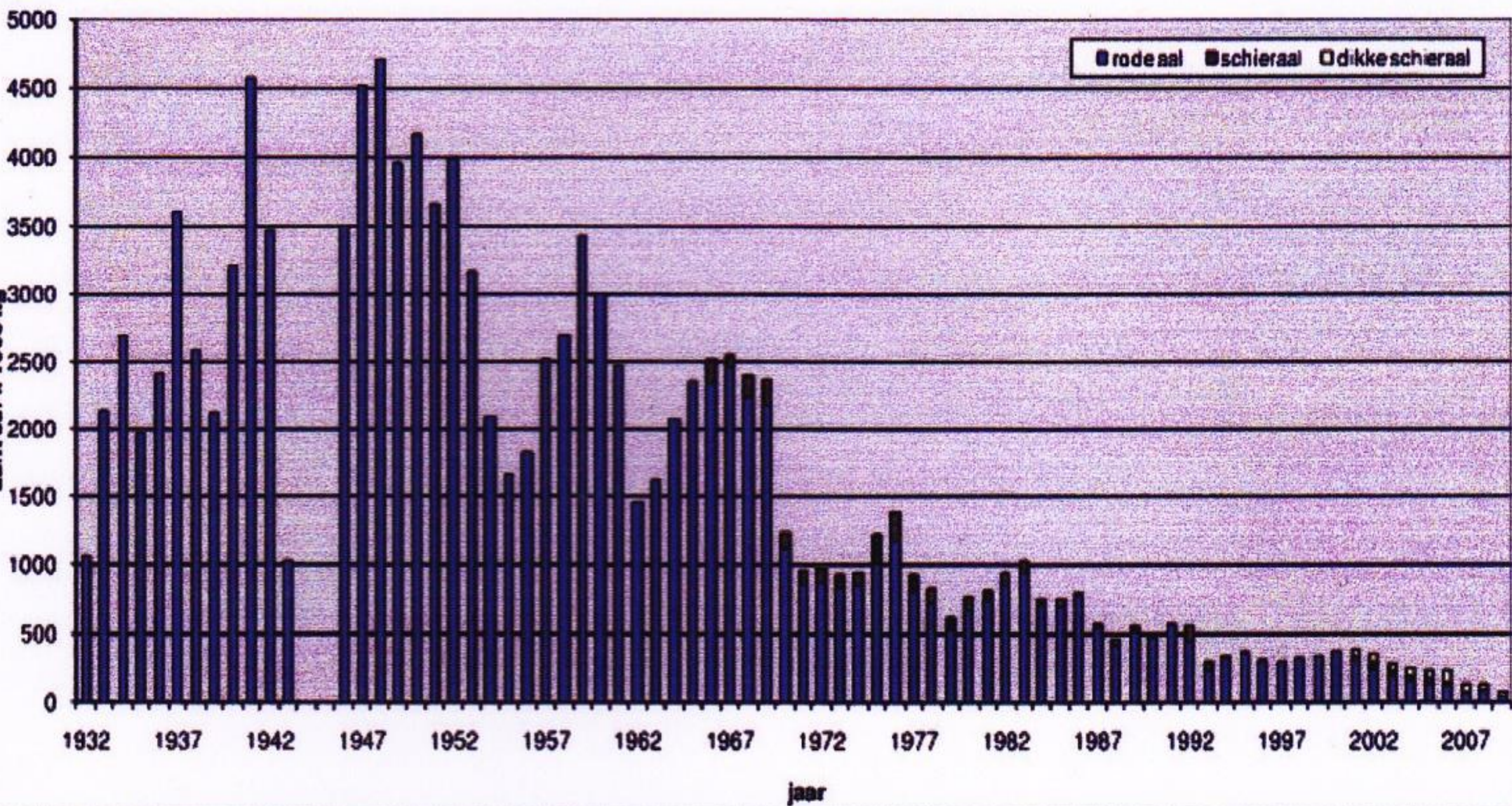
Enorme achteruitgang vissen en vogels

Teloorgang visserij en “Zuiderzeecultuur”.

2025 >> 90 jaar later de eerste toegang voor vis!

1934 Haringen voor de dan net dichte Afsluitdijk

1000 botters worden nutteloos. Nog enkele resteren

1934

Van een levend
estuariën
systeem
naar
een
doods
meer
Nu pas
zoeken we
naar een
oplossing!

2026

Plan Vismigratierivier

2. De slag om het IJmeer

Dromen over de mogelijkheden van het IJsselmeergebied zijn nooit ver weg.

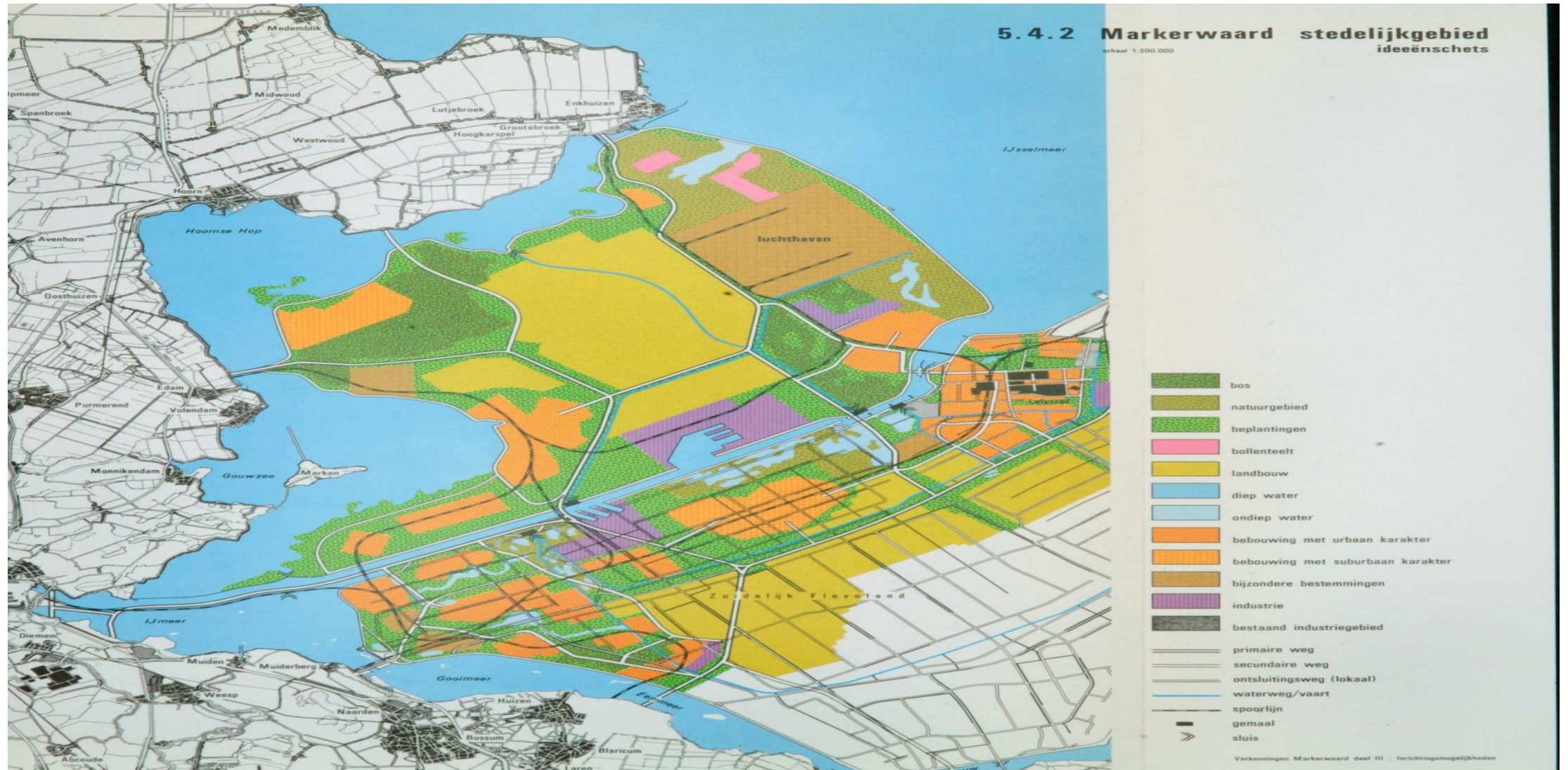
Sommigen bleven dromen over de Markerwaard, anderen over stedelijk wonen aan het water of een super brug

De slag op de Zuiderzee 1573

SIET MEN 'T EENE SCHIP VAST AEN 'T ANDER HEGHTEN
SIET MEN REGHTE LIEFDE DAER DOET MEN ONDERSTANT
VEGHT MEN SONDER GELT VOOR 'T LIEVE VADERLAND

Markerwaard van de kaart 2004

Het eerste eiland

IJburg – 1999-2030

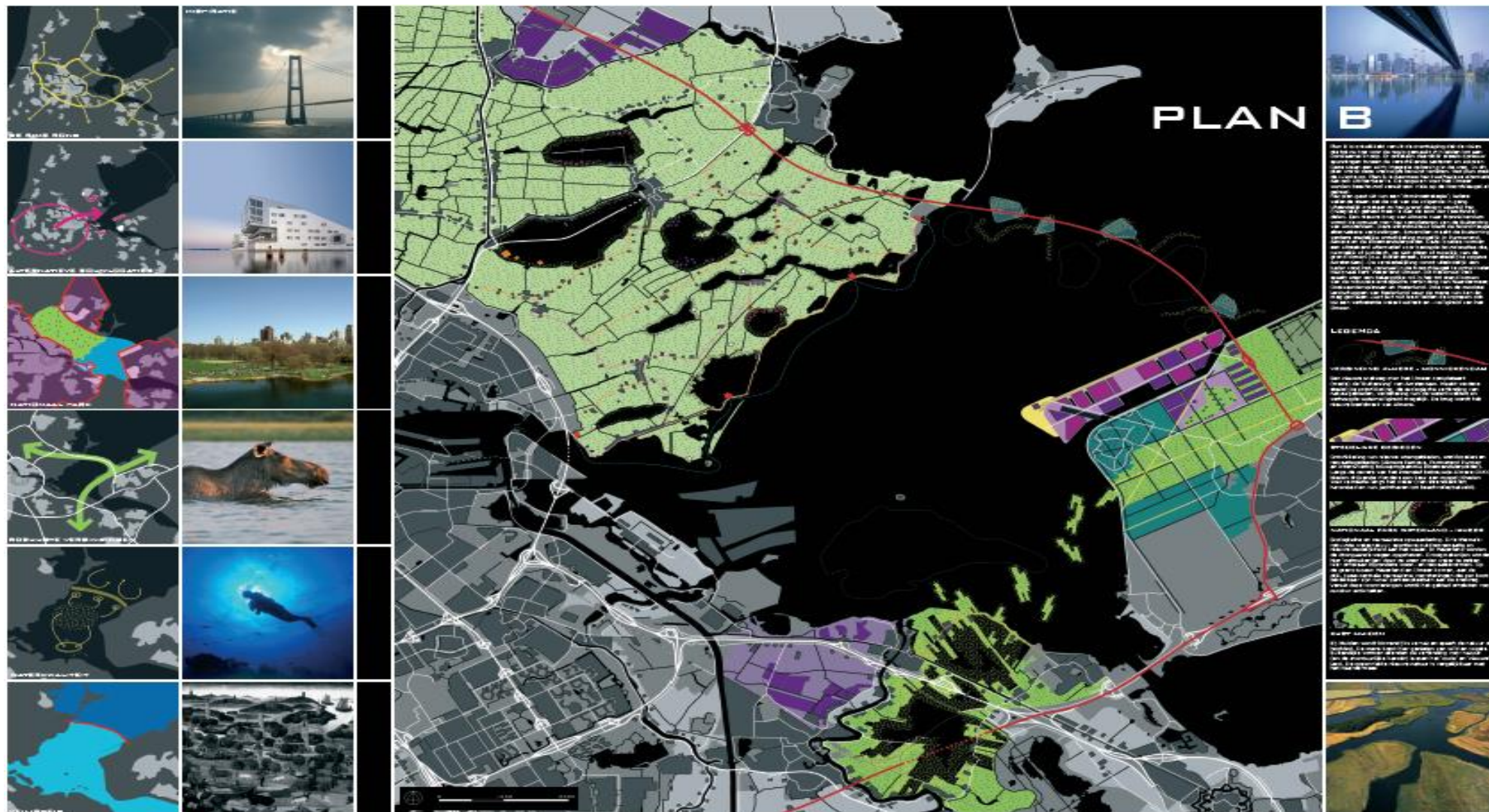
6 eilanden, 20.000 woningen en 50.000 inwoners

7^e prijsvraag Eo Wijers . 2015

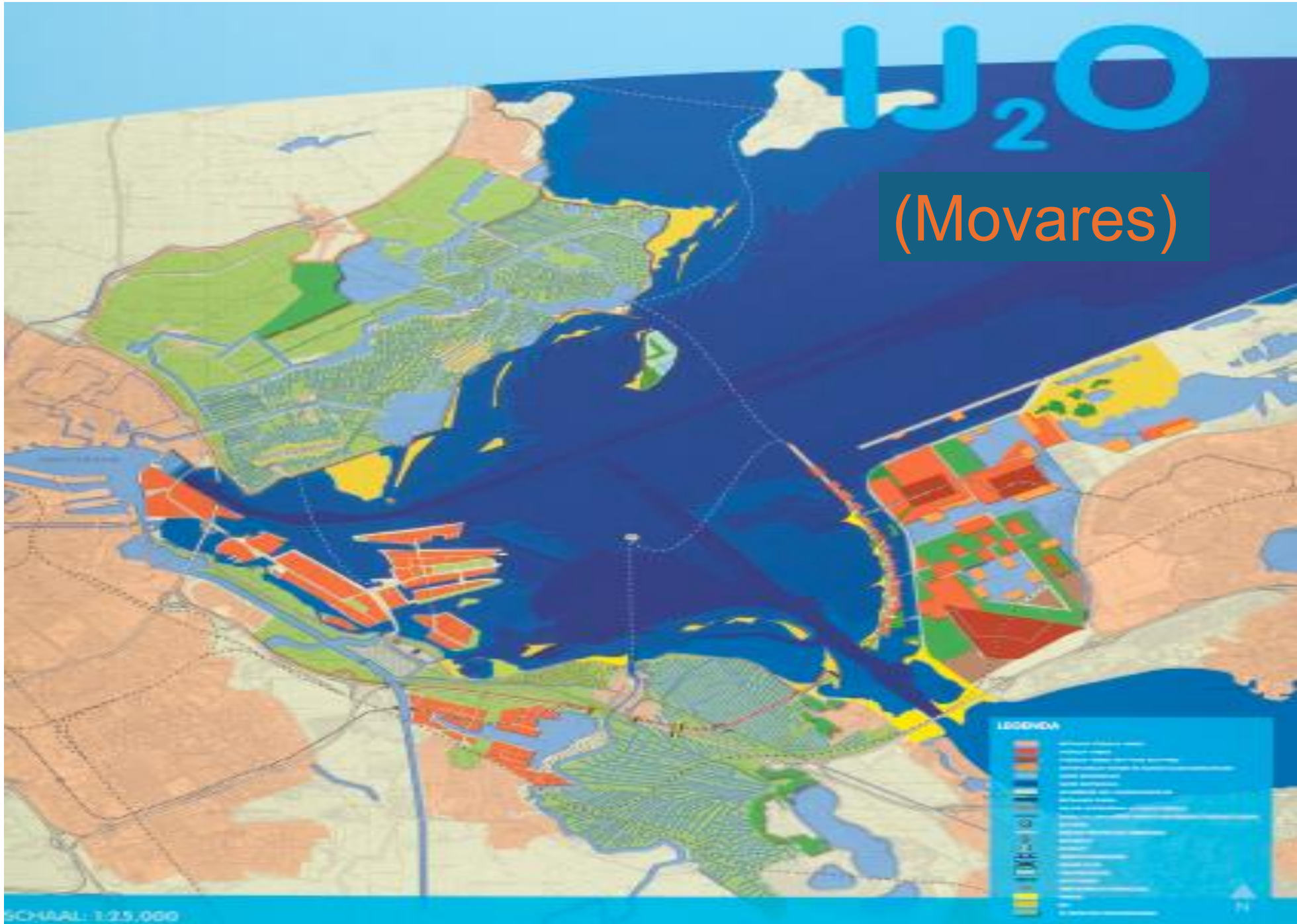
- Omvormen van de oevers tot multifunctioneel landschap;
- oevers plaatsen binnen een regionale context;
- inzoomen op de kust van Waterland, Flevoland en het Gooi;
- plannen moeten een momentum creëren (van problemen naar kansen);
- voorstellen voor realisatie (haalbaarheid).

Plan B (Arcadis)

H₂O

(Movares)

IJMEER AAN ZET (Alle Hosper)

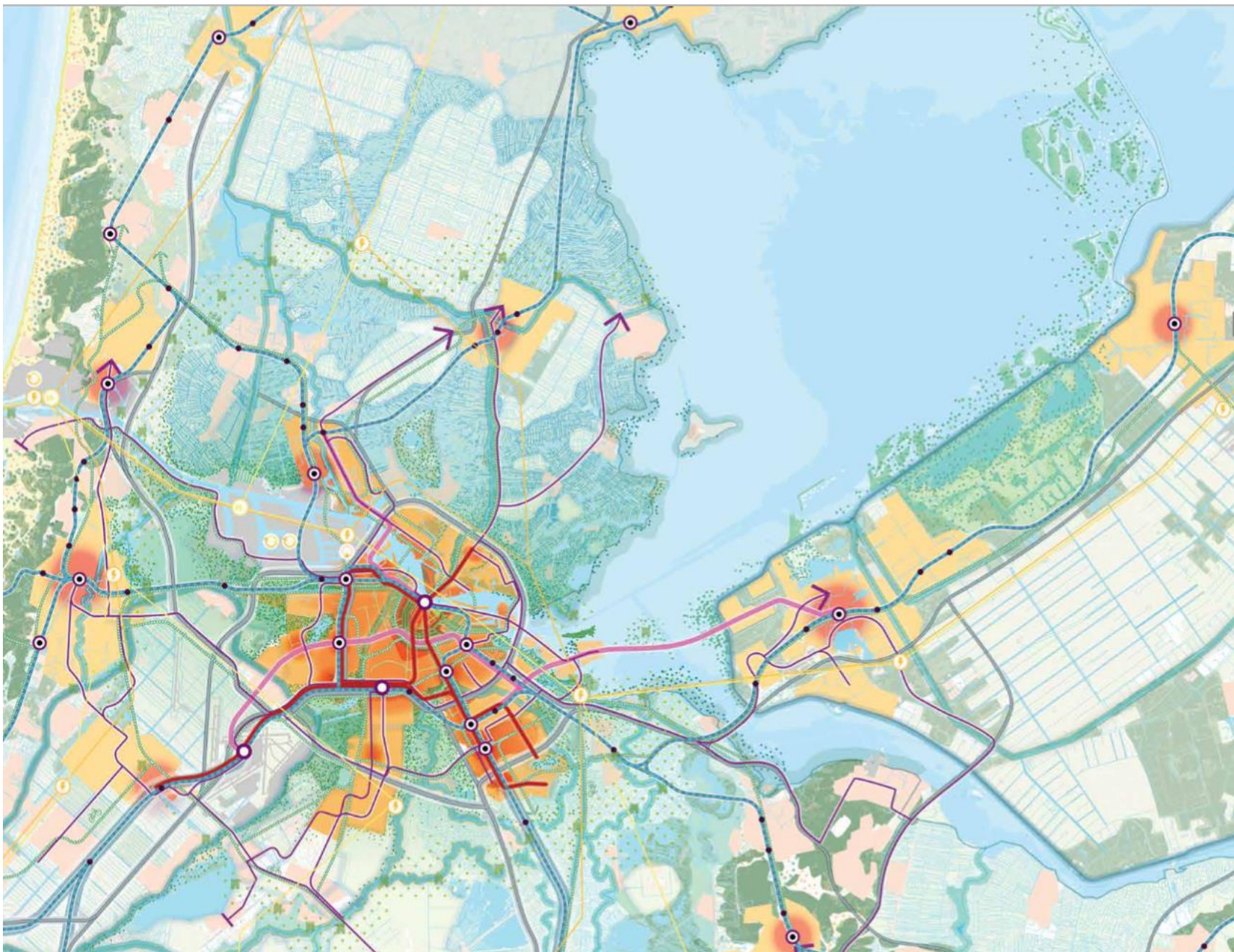

ParadijsvogelMEER (Kristal-mc²)

IJmeer/Markermeer > Amsterdam 2050

- De discussie is echter beslecht met de RRAAM overeenkomst. 2013 >
- Het Markermeer en het IJmeer blijven beschermde natuurgebieden
- Van verdere verstedelijking in het water voor Amsterdam of Almere kan geen sprake meer zijn
- Zie de recente structuurvisie Amsterdam 2050
- Nog wel een brug naar Almere?

Amsterdam
2050
Strukturvisie

Het Markermeer
blijft
natuurgebied
met levendige
oevers voor
natuur en
recreatie

Droom of nachtmerrie? Amsterdam<>Almere

- 3. 2010-2025 Dromen
over nieuwe natuur rond de dijken
slechts heel beperkt gerealiseerd

1990-2010. Natuur gaat sterk achteruit

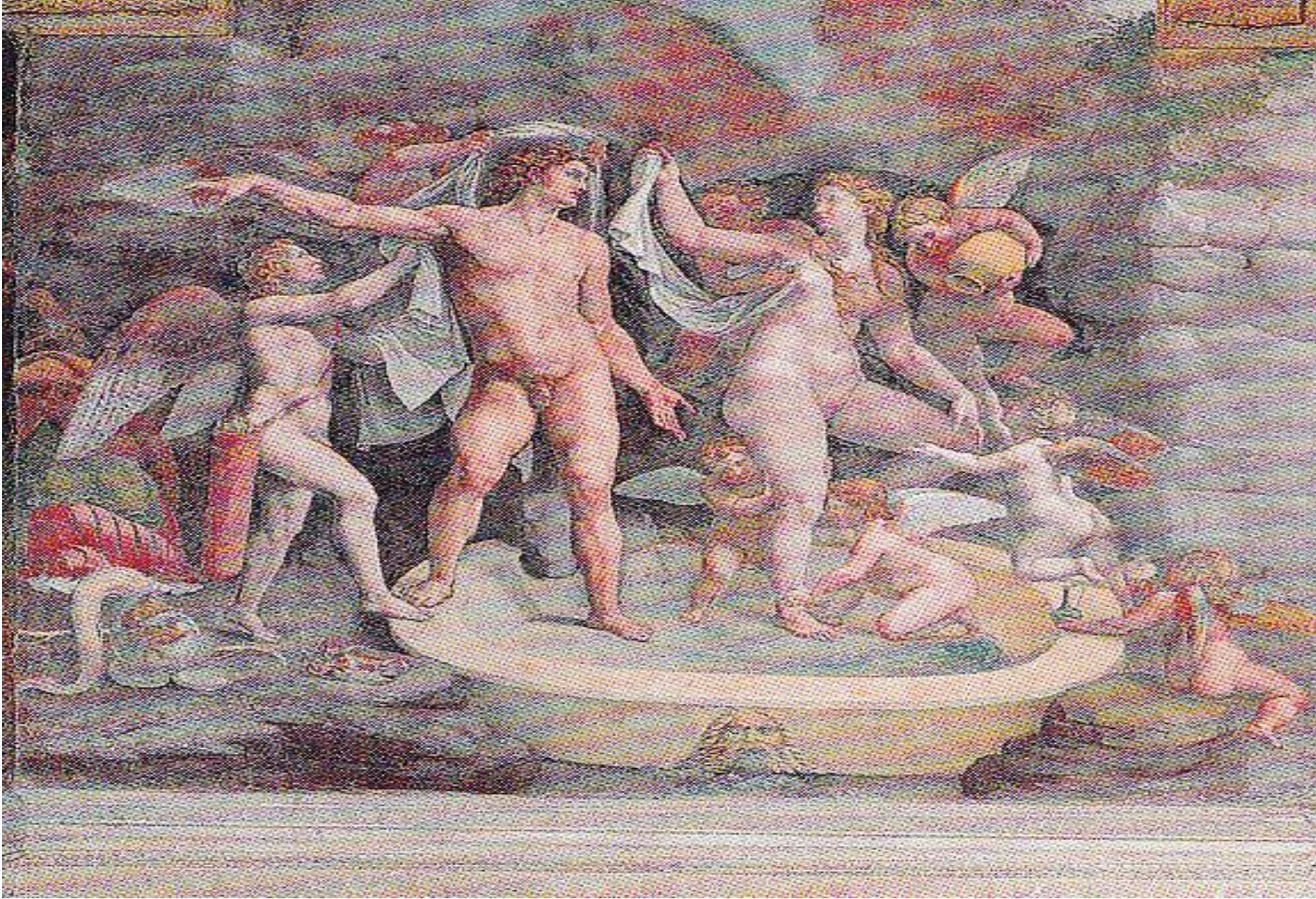
- IJburg fase 1 wordt gebouwd (ondanks protest)
- Almere zeewaarts wordt gepromoot, maar uiteindelijk afgeblazen
- Zorg om de natuur neemt toe, maar leidt niet tot actie
- Toerisme (watersport) na sterke groei stabiel
- Soms gevecht om “kustbebouwing”
- Decentralisatie natuurbeleid van Rijk naar provincies. Bleek lege dop!
Provincies ontwikkelden geen “nat” natuurbeleid
- ANT onderzoek naar de slechte staat van de natuur 1999-2003

Nu nieuwe dynamiek: behoud of herstel?

- 2018. Projectmatige aanpak Grote Wateren (PAGW) van het Rijk
- Acties regeneratie natte natuur door maatschappelijke organisaties, mogelijk gemaakt door de Postcodeloterij >> Marker Wadden, Visrivier Afsluitdijk.
- Plannen voor dijklandschappen >> Koopmanspolder, stukje Houtribdijk; permeabele Oostvaardersdijk; Wieringerhoek
- Aanzetten regionale ontwikkeling, bijv voor Friese Kust, Ijsseldelta
- Beleven we nu de overgang van het “badkuipmodel” naar het “saunamodel” voor de dijklandschappen?

Het badkuipmodel

Het dynamische dijklandschap

De Houtribdijk revisited. Droom Blauwe Hart 2016

Nieuw ontwerp voor de Houtribdijk, Droom Blauwe Hart, 2016

Houtribdijk doorlaatbaar. IJsselmeervereniging 2015. nooit echt besproken

Houtribdijk versterkt met zand en steen +
natuurproject Trintelzand. Geen ruggengraat van
een groot divers natuurgebied.

Trintelzand - nat natuurgebiedje bij Houtribdijk

Trintelzand is het nieuwe natuur

Afsluitdijk 2015 -4 visies (1)

4 visies (2) Afsluitdijk 2015

Echter geen “nieuw leven” voor de Afsluitdijk

- . Ideeën waren mooi bedacht, maar zijn niet echt besproken
 - . Natuurambitie bij de versterking van de Afsluitdijk was minimaal
- Nu wel studie naar brak milieu aan de IJsselmeerkant
 - En ook de vismigratierivier. Op initiatief van de Waddenvereniging en mede dankzij de Postcodeloterij

De versterking van de Markermeerdijken van Noord-Holland

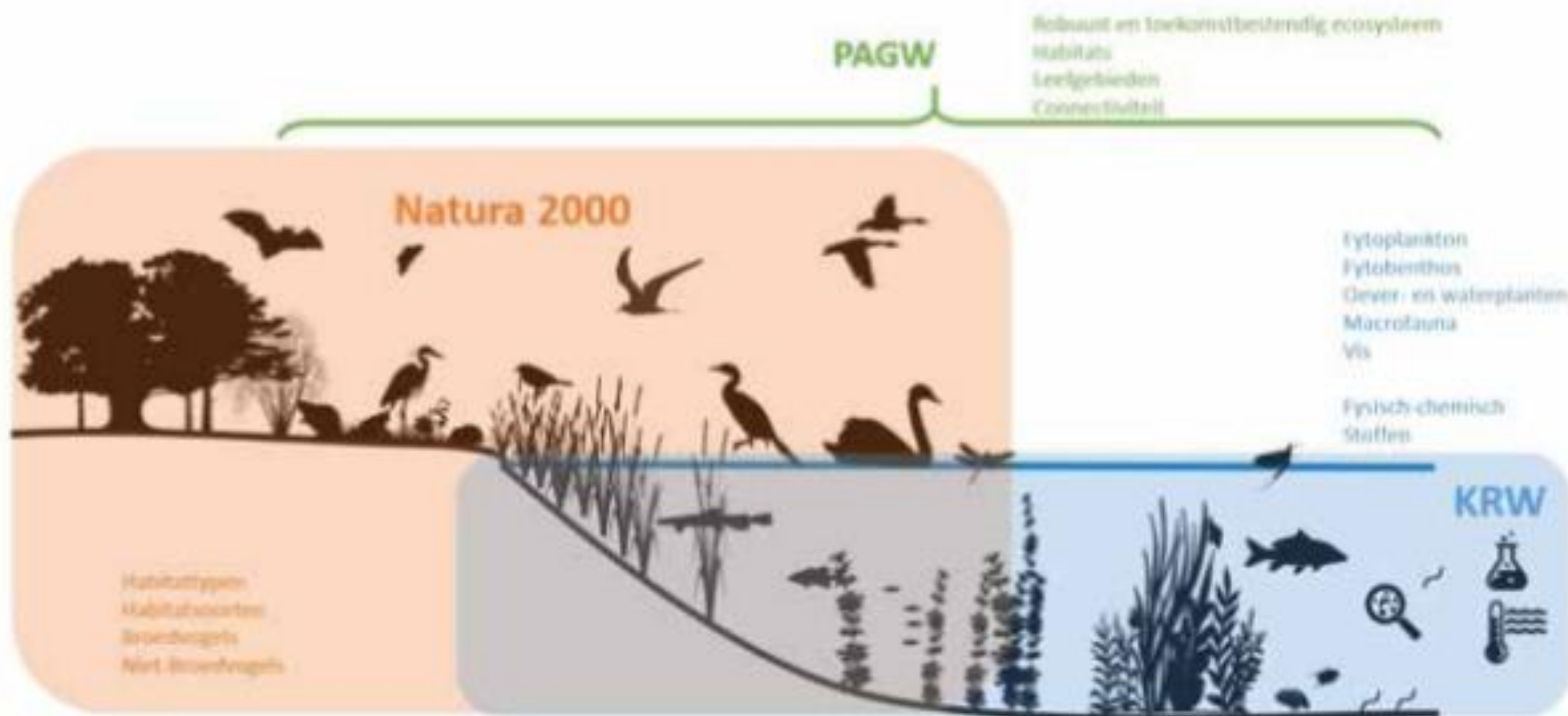
- Veel vinnige discussies en veel procedures tussen burgers en het Hoogheemraadschap. Burgers wilden zoveel mogelijk het historische karakter van de dijk handhaven en natuur aan de dijkvoet sparen. De Alliantie Markermeerdijken zette door met een rigoureuze vernieuwingsslag. De mogelijkheden voor natuurbouw speelden slechts een zeer bescheiden rol. Nu wordt bekeken of via de PAGW nog een (bescheiden) inhaalslag mogelijk is.
- Onduidelijk is wat de uitbundige groei van de waterplanten in het gebied betekent voor robuuste natuurontwikkeling.

Dijkversterking en natuur

- Te vaak zonder visie op de natuur > dus zonder gebruik van de aanwezige kennis
- Te vaak zonder breed en diep overleg
- > Afsluitdijk > geen echte natuurambitie
- > Houtribdijk > beperkt gebied natuurbouw
- > NH Markermeerkust > zeer beperkt ecologisch
- > Goed voorbeeld : IJsselmeerdijk > natuurbouw en veiligheid gecombineerd. Veel overleg.

4. Nieuwe kansen voor natuur en landschap

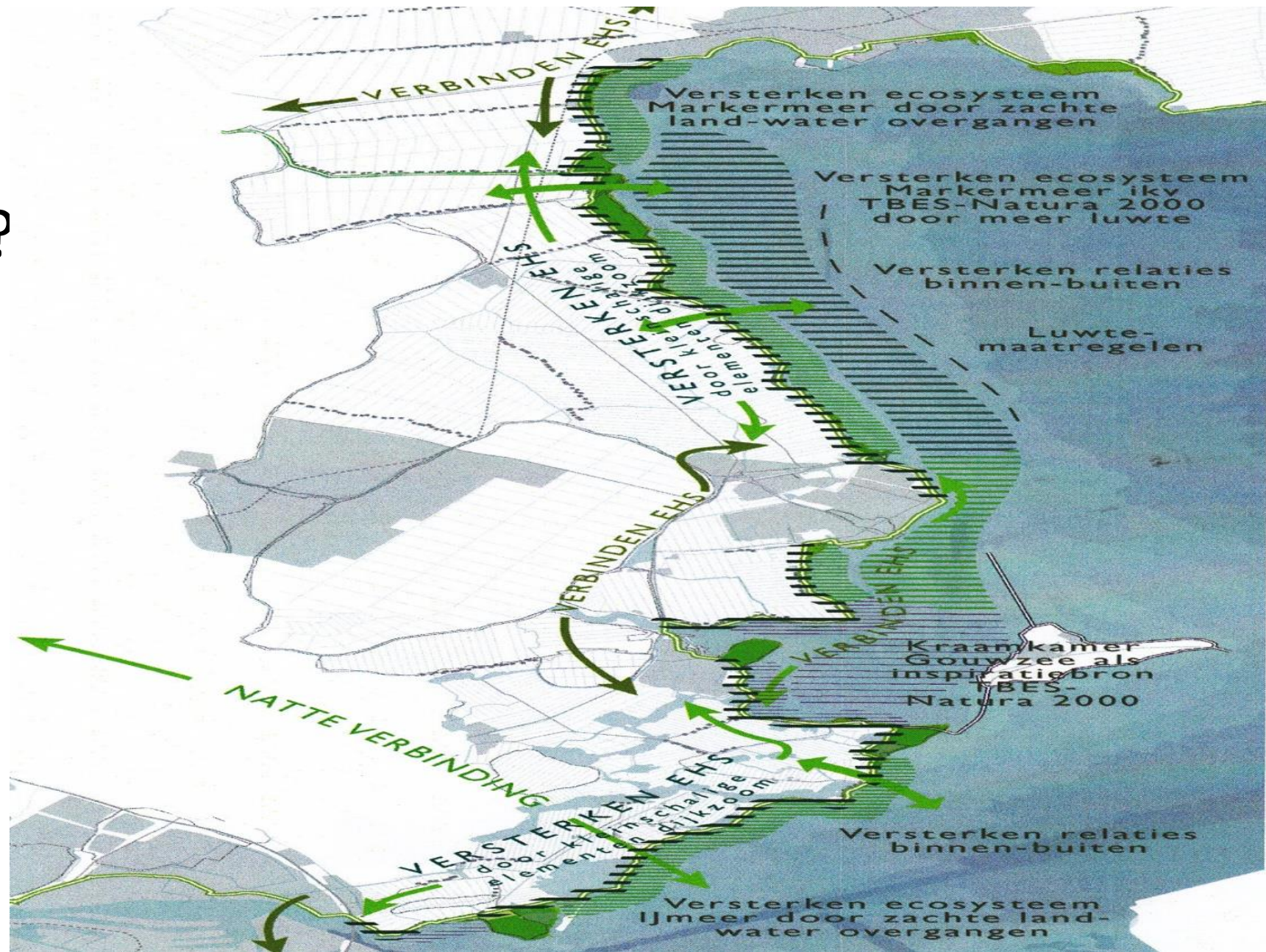
- Belangstelling voor robuuste estuariene natuur groeit sterk
- De metropoolregio koestert Markermeer-IJmeer als natuurgebied
- Een ambitieuze onderzoeksagenda ondersteunt de beeldvorming en monitoring
- Het Rijk lanceert in 2018 een projectmatige aanpak van natuurherstel in de grote wateren (PAGW)
- Nadruk gaat liggen op “overstroombare” oeverlandschappen
- Discussie over opbrengst natuureilanden nav Marker Wadden
- Integrale visie (Natuurwinstplan) ontbreekt nog. Begin nu in de maak. Ook nodig: Onderwaterlandschapsplan

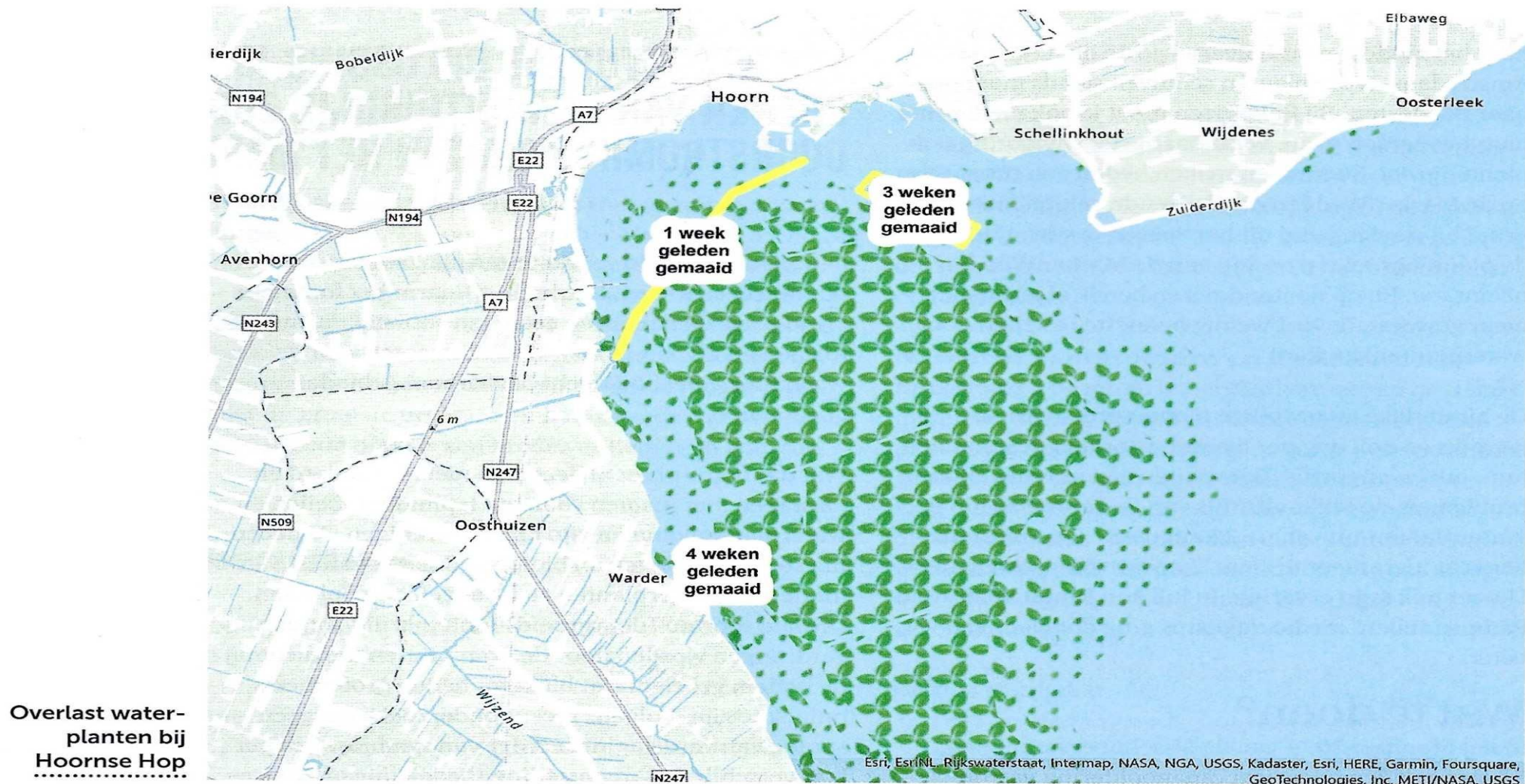
**Uitleg over PAGW en streven naar
een robuust watersysteem.**

.....

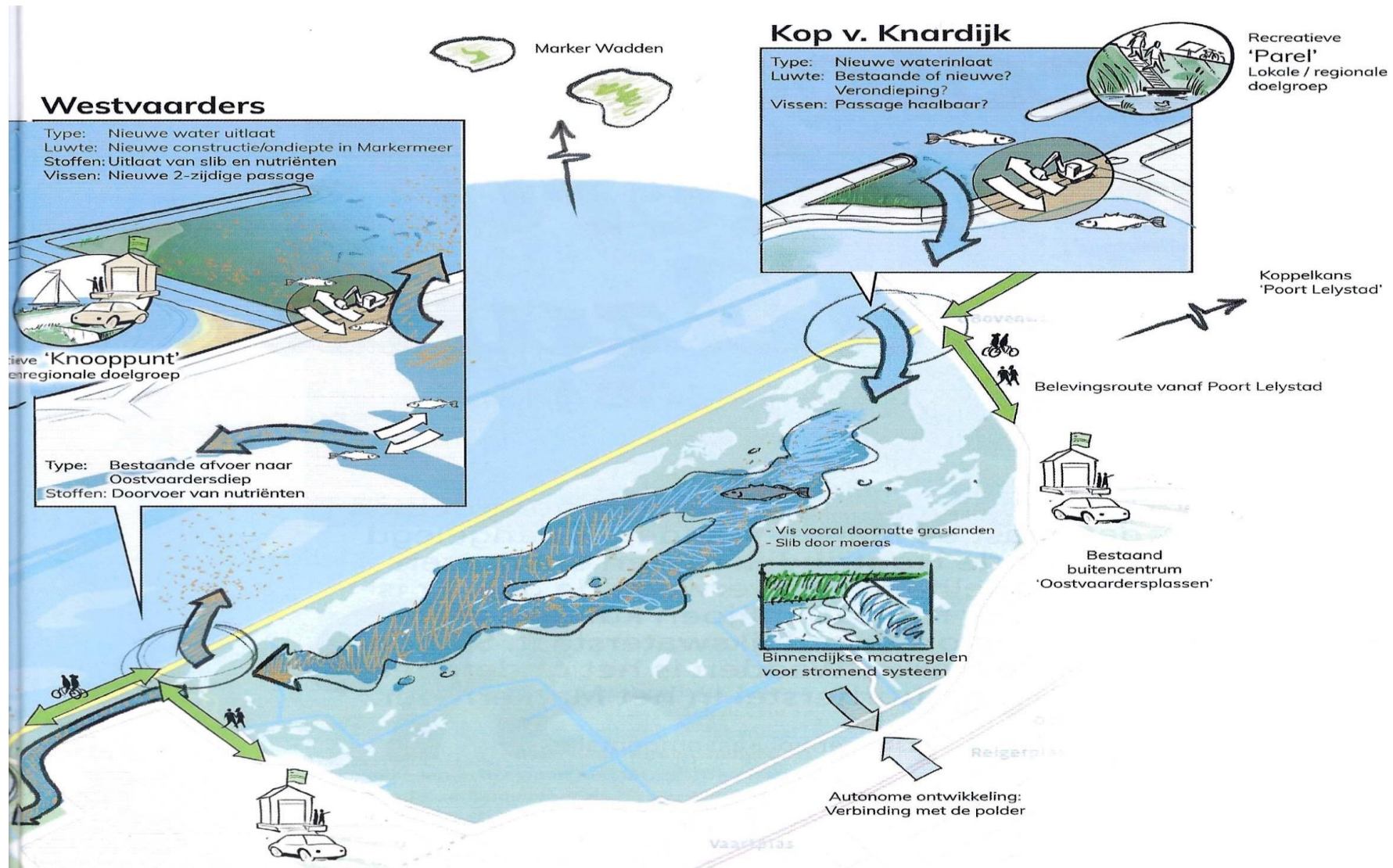
Nieuwe oevers

Waterplanten bij Hoorn. Onbevaarbaar gebied

Meer dynamiek in de Oostvaardersoevers

Natuurvriendelijke dijkversterking bij Lelystad

artist impression

Marker Wadden. 1000 ha (deels) overstroombare natuur. Goede resultaten, maar nog geruime tijd nodig om te kunnen spreken over grootschalig vervolg

Bijdrage aan Natura 2000 doelen Marker Wadden

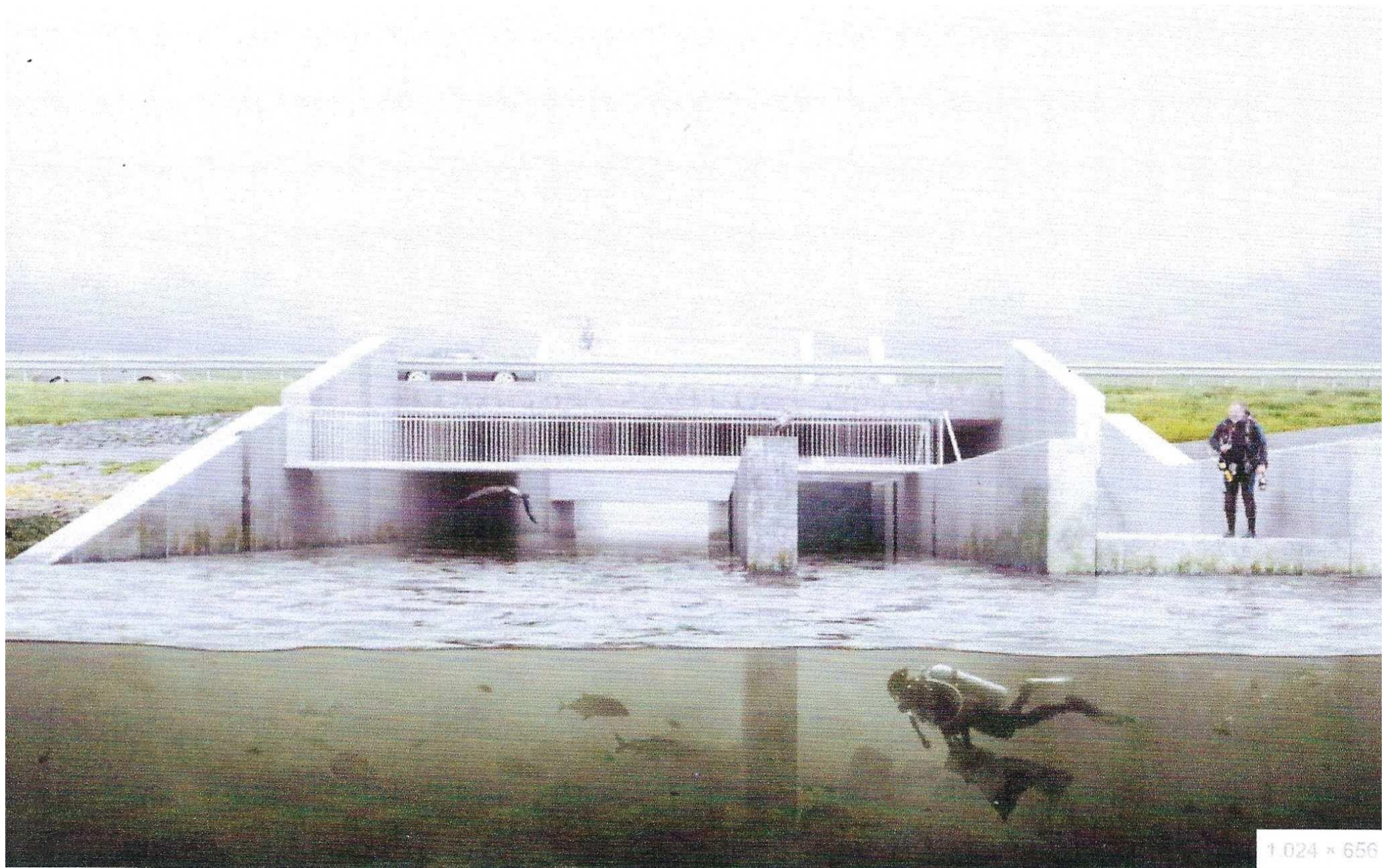
- Voor broedvogels minder relevant > geen broedparen Aalscholvers, wel goed resultaat Vissiepie
- Voor trekvogels wel relevant. Voedselgebied voor Slobeend en Dwergmeeuw en rustgebied voor zwarte stern
- Belangrijke bijdrage aan beschikbare van habitats voor Natura 2000 soorten
- Op beperkte schaal nieuwe luwtegebieden met helder(er) water

Verbindingen

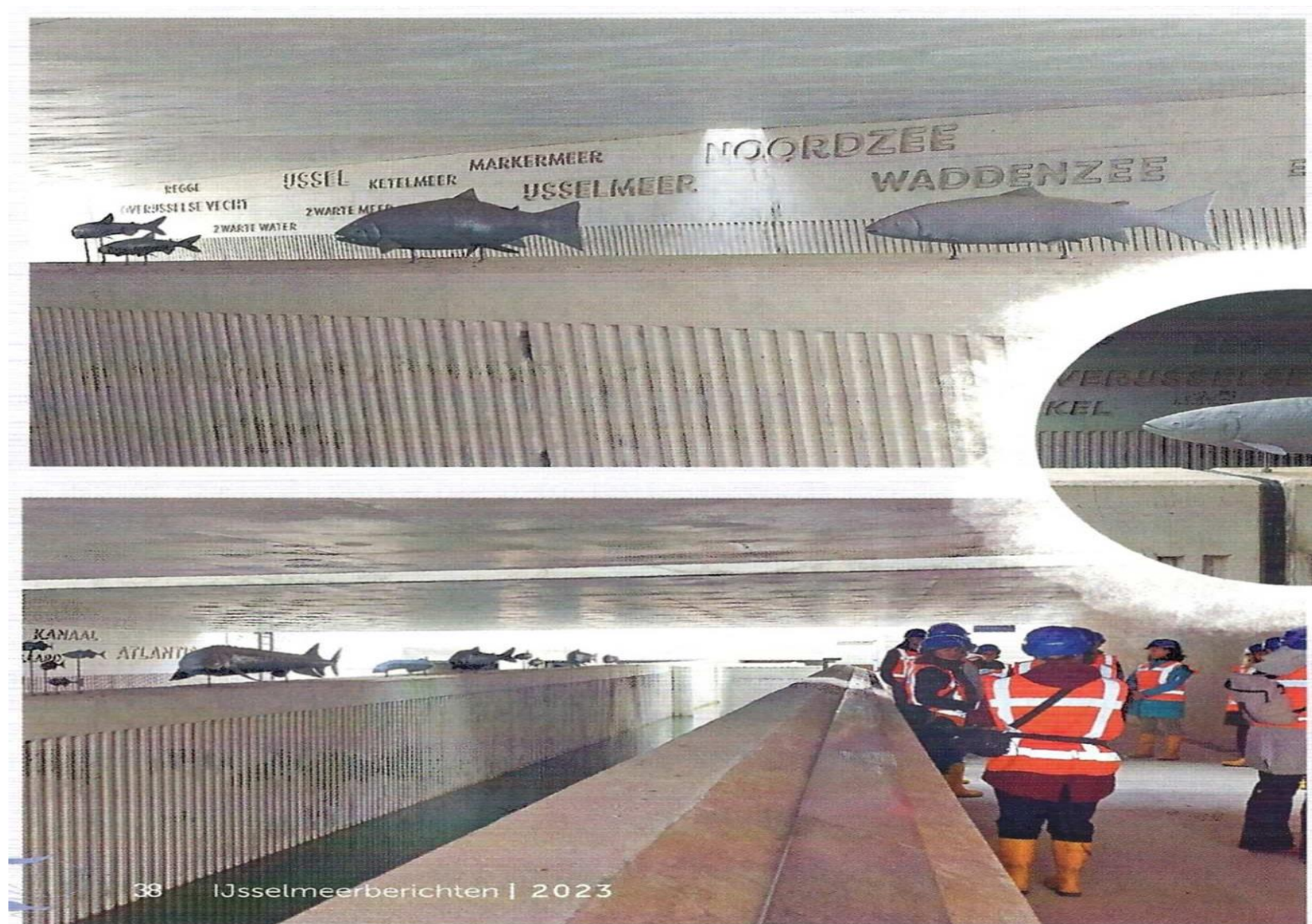
- Ook meer verbindingen nodig met het zoete achterland en met de Noordzee nodig. Zoals de **vismigratierivier** in de Afsluitdijk die al een tijdje prima functioneert en in 2026 wordt opgeleverd

Na 90 jaar: De Visrivier bij Kornwerd

5. Bedreigingen voor het landschap van het IJsselmeer

- “Vereilandisering” sterk beperkt door Bodem en Water sturend, maar nog wel plannen
- Energietransitie > hoogspanningsleidingen, turbines, zonneatollen
- Verrommeling op de oevers > Enkhuizen; Oeververbinding IJmeer?
- Verstedelijking lange termijn > 2030-2050 ??
- Zeespiegelstijging??

Water en Bodem sturend - 2024

- Uitgangspunten >> Voldoende water, schoon en gezond water, ruimte voor water
- Voor het IJsselmeer >>
 - - grotere peilfluctuaties
 - - waterafvoer naar de Waddenzee veilig stellen
 - - geen nieuwe landaanwinning (eilanden), behalve overstroombare natuur
 - - bestaande vergevorderde afspraken worden gerespecteerd
 - - zowel op de dijken biodiversiteit bevorderen als binnendijs ruimte zoeken voor natuurlijke achteroevers.

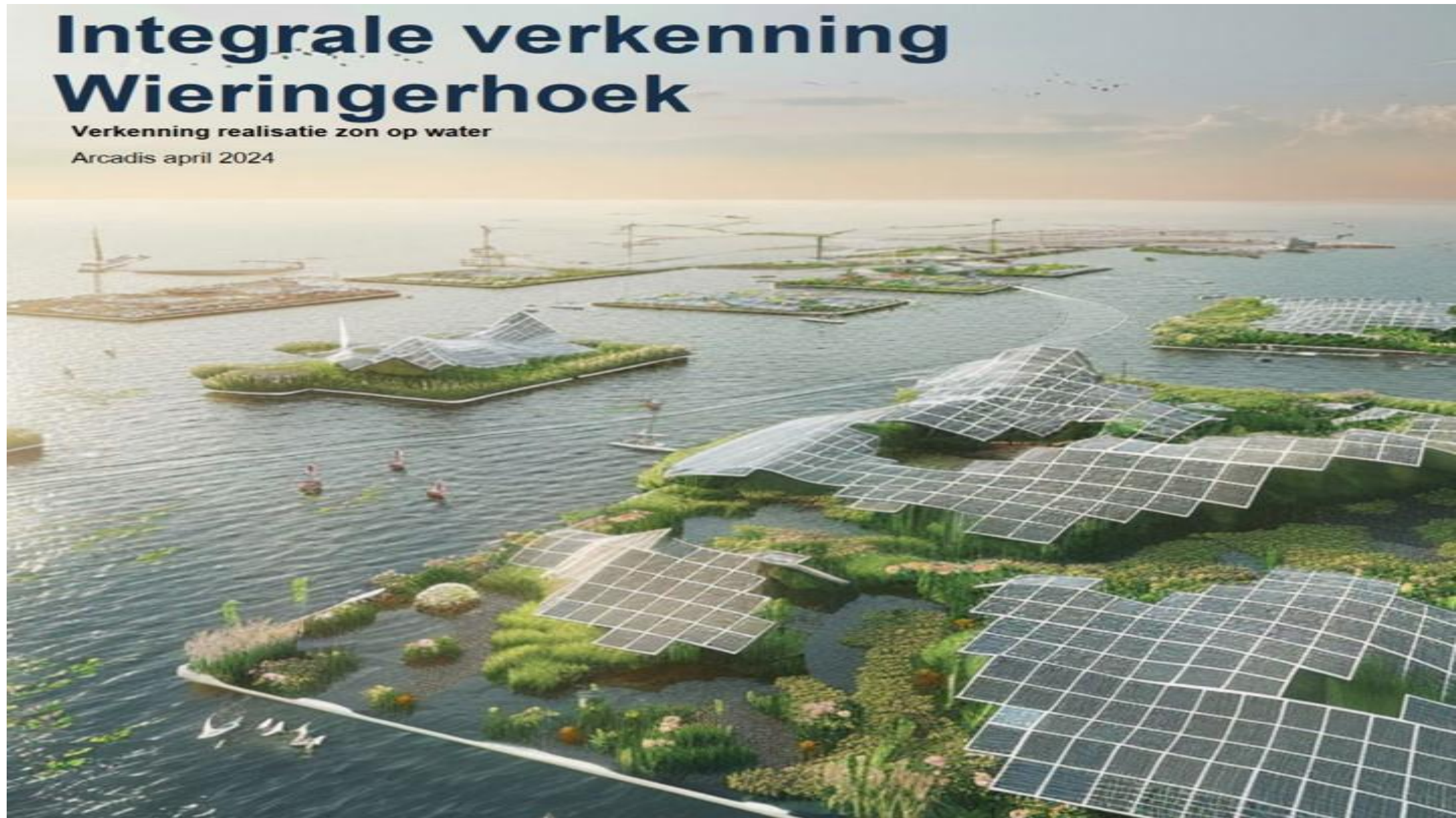
Nog meer Landschapspijn?

Bijdrage aan de energietransitie? Zo niet!

Zo
ook
niet?
Of
toch
wel?

Ruimtelijke Verkenning 2050 Scenario Mondiaal ondernemend

Overal
windmolens?
Drijvende
woonwijken?

Planbureau voor de
Leefomgeving 2023

- Nederland in 2120?
- Verhoogde veiligheid bij zeespiegelstijging
- Wageningen
- WUR
- 2024

“De Raad van State gaat niet
over een goede ruimtelijke
ordening”

Zegt de Raad zelf

Wie past er dan op de ruimtelijke winkel ?

Vragen aan het kabinet

- Geef de weg naar een meer dynamisch estuarien landschap voor het IJsselmeergebied duidelijk aan in de komende Nota Ruimte
- Regel het behoud van het in feite vaak juridisch onbeschermde “Landschap van Wereldklasse” effectief via de Omgevingswet.
- Streef ernaar een Natuurwinstplan te maken met als ondergrond een Onderwaterlandschapsplan
- Respecteer de natuur-en landschapswaarden bij de neergiettransitie